

лексна и волева активностъ. Щомъ единъ организъмъ се движи *свободно*, той е съзнателенъ. Инстинктъ и разумъ, както видѣхме, си противоречатъ и се допълнятъ едновременно. Инстинктитѣ достигатъ съ голѣма прямотъ и прецизностъ целта си. Тѣ сж еднакви у единъ видъ сжщества и се проявяватъ еднакво. Разумътъ действа чрезъ постепенно приспособение и усилие и не винаги засѣга прѣко целта. Напрежение, мжчнотия, неуспѣхъ сж по познати на разума, отъ колкото на инстинкта. Дали инстинктитѣ представляватъ запазване, чрезъ естествения подборъ, на полезни качества и похвати, или сж, така да се каже, деградиранъ разумъ, т. е. полезното действие *съзнато* като такова, се обръща въ *навикъ*, който, отъ постоянно подържане, започва да се проявява наследствено и става инстинктъ? Трѣбва да допуснемъ и дветѣ възможности. Инстинктътъ постепенно става разумъ, както и много разумни действия ставатъ инстинктъ. Безкрайни цикли, които вървятъ все по-нагоре, рисуватъ възходяща спирала: такава е навѣрно и общата мирова еволюция, и така я опредѣли съвършенното прозрение на Goethe.

Неодарвиниститѣ твърдятъ, че еволюцията върви единствено чрезъ несъзнателното, дори отъ зародишъ въ зародишъ, а не чрезъ съзнателнитѣ усилия на индивидитѣ; неоламаркиститѣ пъкъ виждатъ въ основата на живота, въ центъра дори на слѣпитѣ инстинкти, *усилието, желанието, стремението*, т. е. опредѣлена проява на съзнанието, нѣкакъвъ лжчъ отъ него, сжществуващъ и въ най-тъмнитѣ бездни на живота.